

УДК 477

Казаків Геннадій,*студент**Бердянський державний педагогічний університет*

СЛУЖБОВЦІ КРЕДИТНО-БАНКІВСЬКОЇ СФЕРИ В МІСТАХ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ В КІНЦІ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТЬ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

У поданій статті проаналізовано місце представників чоловічої та жіночої статті в кредитно-банківських установах Південної України кінця XIX – початку XX ст. Досліджено основні форми зайнятості чоловічого та жіночого населення в зазначеній сфері. Особливий акцент поставлено на роботі жінок в банківських установах Півдня України.

Ключові слова: *Південна Україна, кредитно-банківська справа, гендерна історія.*

The article analyzes the place male and female representatives article in credit and banking institutions of Southern Ukraine late XIX – early XX century. The main forms of employment of male and female population in this area. Particular emphasis is placed on the work of women in banking institutions of Southern Ukraine.

Key words: *South Ukraine, credit and banking, gender history.*

В останні десятиліття в українській історичній науці дедалі актуальнішими стають гендерні дослідження. В цілому, під поняттям «гендер» розуміється історично та соціокультурно сконструйований комплекс суспільних уявлень про чоловіче та жіноче, що виявляється в усіх сферах життєдіяльності етносу та визначає сукупність атрибутів і моделей поведінки, приписаних чоловікові й жінці [6, с. 3]. Актуальними з цієї точки зору є проблеми присвячені вивченню зайнятості чоловічого та жіночого населення в кредитно-банківських установах кінця XIX – початку XX ст. Незважаючи на думку деяких вчених, зокрема С. Крупиной, Л. Варшавського, що робота в них вважалась виключно чоловічою, жінка все ж таки займала в них певні посади.

Метою даної розвідки поставлено проаналізувати співвідношення осіб чоловічої та жіночої статі зайнятих у кредитно-банківській сфері та основні форми зайнятості чоловіків та жінок у кредитно-банківських установах.

Дослідженням питань пов'язаних із функціонуванням та діяльністю кредитно-банківських установ на півдні України в кінці XIX – початку XX ст. в різні історичні періоди займались: П. Мігулін [11, 12], С. Боровой [2], І. Кауфман [5], Л. Варшавський [3], Б. Ананьїч [1], І. Дружкова [4], І. Шандра [17], В. Шевченко [18], В. Константінова [7]. Окремо слід згадати праці Ю. Королевської, яка займається дослідженням гендерних відносин на півдні України в досліджуваній період [8, 9].

Згідно з Першим всезагальним переписом Російської імперії 1897 р. загальна кількість міського населення Південної України становила 1319281 осіб. З них чоловіків 702680, жінок – 616601 особа. Розглядаючи зазначені дані по кожній губернії окремо варто зазначити, що у містах Катеринославської губернії мешкало 126909 чоловіків проти 114096 жінок [13, с. 4], у Таврійській проживало 159769 осіб чоловічої статі проти 129547 жіночої [14, с. 4], у Херсонській відповідно 416002 проти 372908 [15, с. 4].

За кількістю осіб, зайнятих у кредитно-банківській сфері, зазначена форма зайнятості була не найбільшою, однак була однією з найвпливовіших у тогочасному суспільстві. Це виходить з того, що банки, будучи установами для збереження внесків, отримання позичок, розміну грошей, вони є посередниками в здійсненні розрахунків [17, с. 146], розполагали в своєму активі значними грошовими коштами і в них зберігались гроші усіх заможних жителів імперії.

Відповідно до статистичних даних, які наводяться у Першому всезагальному переписі Російської імперії 1897 р. у кредитно-банківській сфері міст Південної України було задіяно 1366 осіб чоловічої статі та 54 жіночої. Найбільше за все представників кредитно-банківської сфери налічувалось у Херсонській губернії: 891 чоловік проти 45 жінок [15, с. 196-197]. У Катеринославській губернії було відповідно 245 чоловіків проти 5 жінок [13, с. 140-141], у Таврійській 230 чоловіків проти 4 жінок [14, с. 184-185]. Тобто,

ми бачимо, що жіноче населення майже не було представлене у досліджуваній професійній сфері.

Суттєва різниця у кількості жінок та чоловіків зайнятих у кредитно-банківській сфері пов'язана із тим, що жінка хоча і здобула ряд прав, однак деякі професії залишались для неї закритими. Це пов'язано з існуванням в суспільстві сталих поглядів про роль жінки, як виключно дружини, господині та матері [9, с. 20].

Згідно з класифікацією банківських установ, яка діяла в досліджуваній період, банки поділялись на приватні та державні [1, с. 3]. Посади, як займалися чоловіками та жінками в подібних установах доволі сильно різнились. До того ж, жінки доволі тривалий час мали змогу працювати лише в приватних установах: комерційних, міських банках. У Державному банку, який був єдиною державною кредитно-банківською установою на Півдні України жінок на службу не приймали. До 1911 р. у відомстві Державного банку мали право служити лише чоловіки. Циркуляром № 13 від 20 січня 1911 р. керуючий Державним банком А. Коншин вніс зміну стосовно даного положення справ, давши жінкам (в якості виключення) можливість потрапити у відомство Державного банку Російської імперії. Цей захід в числі інших був спрямований на поліпшення побуту чинів Державного банку і покликаний сприяти підвищенню добробуту його службовців: «В числе мероприятий, направленных к возможному улучшению быта чинов Государственного банка, немаловажное значение для семейных служащих имеет предположенное допущение на службу в учреждения Банка их дочерей и ближайших родственниц» [16].

Усі керівні посади в кредитно-банківських установах належала чоловікам. Так, лише чоловіки мали змогу займати такі посади, як управляючий банку, директор, головний касир, правитель канцелярії. За чоловіками залишались також касові та контрольні посади. В приватних, як в подальшому і державних установах жінці надавалось право займати лише канцелярські посади [18, с. 177]. Жодною справжньою банківською справою жіночому населенню у досліджуваній період займатися не дозволялося.

Після 1911 р., жінка була допущена до роботи і в Державному банку. При цьому «допущенні» передбачалося проявляти обереж-

ність і обачність, оскільки до кінця не було впевненості в доцільності застосування жіночої праці в банківській справі. Прийому на службу передував ретельний відбір кандидаток. Перевага віддавалася тим кандидаткам, які мали освіту не нижче середньої, володіли іноземними мовами, вміли друкувати на машинці тощо. Жінки мали змогу займати банківські посади не як службовці, а у якості вільнонайманих працівників. Тобто, якщо чоловіки були державними службовцями, «служили государю імператору» по відомству Державного банку з подальшим правом на пенсію та перспективами кар'єрного росту, то жінки служили відомству і отримували тільки платню.

Варто також зазначити, що для служби жінок в канцелярії, в кожному відділенні банку була обладнана окрема кімната. Вхід до неї іншим службовцям, окрім начальницьких осіб, в «присутственные» години був заборонений [10].

Таким чином, у кредитно-банківській сфері жінки мали право займати лише канцелярські посади, і не мали пересікатися з працівниками чоловічої статі. Відповідно до Першого всезагального перепису Російської імперії відсоток жінок, які були задіяні в кредитно-банківській сфері становив 3,8 %. Це було пов'язано із існуванням в суспільстві сталих поглядів про роль жінки, як виключно дружини, господині та матері. Проте напередодні Першої світової війни можемо прослідкувати певне поліпшення та зріст представників жіночого населення в кредитно-банківській сфері.

Використана література:

1. Ананьич Б.В. Банкирские дома в России 1860-1914 гг. Очерки истории частного предпринимательства / Б.В. Ананьич. – Л., 1991. – С. 24.
2. Боровой С.Я. Кредит и банки России / С.Я. Боровой. – М., 1958. – 288 с.
3. Варшавский Л.М. Банки и банкирские конторы Российской империи / Л.М. Варшавский. – Одесса, 1910. – С. 148.
4. Дружкова І.С. Кредитно-банківські установи на Півдні України в ХІХ – на початку ХХ ст. (історичний аспект): Дис.канд.іст.наук: 07.00.01/ Одеський національний ун-т ім. І.І. Мечникова. – О., 2004.
5. Кауфман И.И. Статистика русских банков / И.И. Кауфман. – СПб., 1872. – Ч. I.

6. Кісь О. Жінка в українській селянській сім'ї другої половини ХІХ– початку ХХ століття: гендерні аспекти : Автореф. дис...канд. істор. наук : 07.00.05 / О. Кісь; В.о. НАН України. Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. Ін-т народознавства.– Львів : Б/в, 2002.– 20 с.

7. Константінова В.М. Урбанізація: південноукраїнський вимір (1861–1904 роки) / В.М.Константінова. – Запоріжжя: АА ТанDEM, 2010. – 596 с.

8. Королевська Ю.Ю. Перший всезагальний перепис населення Російської імперії 1897 року як джерело вивчення гендерних студій / Ю.Ю. Королевська // Матеріали V Міжнародної конференції молодих науковців «Історична наука на початку ХХІ століття: проблеми, минуле, сучасність, перспективи». – Херсон: Видавництво ХДУ, 2011. – С. 153-158.

9. Королевська Ю.Ю. Професійна зайнятість жінок у містах Південної України в останній третині ХІХ століття / Ю.Ю. Королевська // Українська державність: історія і сучасність : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених, м. Маріуполь, 2 груд. 2011 р. / під заг. ред. К.В. Балабанова.. – Маріуполь, 2011. – С. 18-20.

10. Крупинова С.И. История службы женщин в государственном банке / С.И. Крупинова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.finanal.ru/003/istoriya-sluzhby-zhenshchin-v-gosudarstvennom-banke>

11. Мигулин П.П. Наша банковая политика (1729-1903) / П.П. Мигулин. – Харьков, 1904. – 439 с.

12. Мигулин П.П. Русский государственный кредит / П.П. Мигулин. – Харьков, 1901

13. Первая всеобщая перепись населения Российской империи. 1897 г. XIII. Екатеринославская губерния. – СПб., 1904. – 234 с.

14. Первая всеобщая перепись населения Российской империи. 1897 г. XLVII. Херсонская губерния. – СПб., 1904. – 318 с.

15. Первая всеобщая перепись населения Российской империи. 1897 г. XLI. Таврическая губерния. – СПб., 1904. – 310 с.

16. Сборник циркулярных распоряжений Государственного банка по его конторам и отделениям: в 2-х тт. Т.1: с 1872 по 1893 г. – СПб., 1912.; Т.2: с 1893 по 1912 г. – СПб., 1913

17. Шандра О.І. Розвиток банківської справи та її організаційних форм в Україні (друга половина ХІХ – початок ХХ століття) / О.І. Шандра // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2012. – Вип. XXXII. – с. 145-149

18. Шевченко В.В. Приватне банкірське підприємництво в Одесі (ХІХ – початок ХХ ст.) : Монографія / Валентина Віталіївна Шевченко; НАН України, Ін-т історії України. – К., 2010. – 266 с., іл.